

■ Ziyadxan Əliyev

Bəzən tarixi hadisələrin mahiyyətini ististi bədii-estetik süzgecdən keçirib yaddaqlan əsər yaratmaq çətin olsa da, bu günlər baş verməsinin iyirmi altıncı ildönümünü qeyd etdiyimiz 20 Yanvar faciəsininə Azərbaycanın təsviri sənət ustaları elə zamanında bigənə qalmayıblar. Həmin hadisəyə bu günə kimi davam edən bədii münasibət sonda bu mövzuda təsviri və tətbiqi sənətin müxtəlif sahələrini əhatə edən çoxsaylı əsərlərin yaranmasını şərtləndirmişdir.

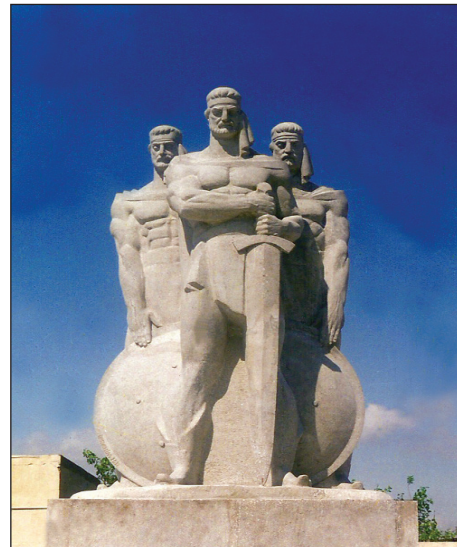
Ötən əsrin səksəninci illərində mübarizlik

heykəltəraşlar tərəfindən yaddaqlan bədii əsərlərə çevrilməyə başlandı. Bu mənada bu gün Bakıda və bölgələrdə ucaldılan abidələri, muzey və qalereyaların ekspozisiyalarını bəzəyən rəngkarlıq, qrafika və heykəltəraşlıq əsərlərini 20 Yanvar faciəsinin dəhşətlərini özündə yaşadan, gələcək nəsillərin öz tarixinə bələdçiliyinə kömək edəcək çox qiymətli qaynaq hesab etmək olar. Onların sırasında Kamil Nəcəfzadə, Sara Manafova, Rasim Babayev, Nazim Rəhmanov, Vəqif Ucatay, İlham Ənvəroğlu, Tünzələ Məmmədzadə, Eyzam Şixəliyev, Nəvai Metin (rəngkarlıq), Arif Hüseynov, Fəxrəddin Məmmədov, Həşim Elçiyev, Kirman Abdin, Etibar Aslanov, Arif Həsənov, Qafar Sarıvəlli, İsmayıl Əvəzov (qrafika), Fuad Salayev, Səid Rüstəm, Arif Qaziyev, Fəxrəddin Əliyev, Cavanşir Dadaşov, Azad Əliyev, İbrahim Həsənov, Sahib Quliyev (heykəltəraşlıq) və Adil Şixəliyev, Rauf Əbdülhüseynoğlu, Fəxrəddin Əliyevin (dekorativ-tətbiqi sənət) yaratdıqları əsərlərin yüksək bədii-estetik dəyərə malik olduqlarını vurğulamaq lazımdır.

Əlavə etmək lazımdır ki, Qarabağ mövzusu Rusiya Federasiyasında yaşayan Qüdrət

Xalq rəssamı Kamil Nəcəfzadənin “20 Yanvar” rəngkarlıq tablosunu bu mövzuda çəkmiş ən tutumlu əsər saymaq olar. Etiraf edək ki, tanınmış fırça ustası yaratdığı maraqlı kompozisiyanın sayəsində həm faciənin baskıkarlarını, həm də Azərbaycan xalqının onlara sonsuz nifrətini göstərə bilmişdir. Qana bələnməmiş şəhidlərin meyitləri üzərində təqdim olunan Bakının qış səhəri kifayət qədər təzadlı durumdadır. Belə ki, onun sol yuxarı hissəsini qarğaquzğunla əhatələnmiş, Bakıya qoşun yeridilməsi əmrini vermiş ölkə rəhbəri M.Qorbaçov, sağ yuxarı tərəfində isə o dövrdə baskıkarları öz müraciəti ilə ittiham etməkdən çəkinməyən bütün Qafqazın şeyxi Allahşükür Paşazadə təsvir olunmuşdur... Onun digər əsərində isə faciənin baskıkarı ayrıca qınaq obyektinə çevrilmişdir. Əsər üçün kifayət qədər obrazlı həll tapan rəssam, qan fonunda təqdim olunan M.Qorbaçovun portretini insan kəllələrindən, xalq ittihamının göstəricisi olan kəndiri isə insan sümüklərindən və kəllədən “hörməklə”, kompozisiyanın təsirliliyinə nail olmuşdur...

Rəngkar Eyzam Şixəliyevin “Faciə” əsərində də Yanvar gecəsinin ağrıları yaddaqlan

İbrahim Həsənov. 20 Yanvar.

düşündürücülüyyə nail olunmuşdur.

Tünzələ Məmmədzadənin ipək üzərində çəkdiyi “Fəryad” əsərində bir neçə butanın ifadəli forması ilə faciənin yaşantıları şərti-rəmzi həllini tapmışdır. Kompozisiyanın ağ-qara koloriti də mövzunun açımını əyaniləşdirməkdə inandırıcı vasitədir, desək, yanlışdır.

Gənc rəssam İsmayıl Əvəzovun yığcam detallı “Bakı faciəsi” adlı qrafik lövhəsində qaralıq gecədə insanları haraylayan qanlı əllərin tamaşaçıda yaradığı bədii-psixoloji təsir çox güclüdür.

Plakat ustası Kirman Abdinin yaradıcılığında 20 Yanvar mövzusu geniş yer tutur. Birneçə il bundan əvvəl o, həmin əsərlərini metronun “20 Yanvar” stansiyasının içərisində sərgi şəklində ictimaiyyətə təqdim etmişdi. Həmin ekspozisiyanın yaddaqlan təsiri bu gün də xatırlanmaqdadır.

Arif Həsənov və Etibar Aslanovun kompüter qrafikası nümunələrində də 20 Yanvar faciəsinə rənglərin və cizgilərin vəhdətindən yaranan münasibət yaddaqlandır.

Tətbiqi sənət ustalarından Fəxrəddin Əliyevin iriölçülü “20 yanvar” xalçası, Adil Şixəliyevin “Qara Yanvar” qobeleni, Rauf Əbdülhüseynoğlunun “Faciə” keçəsi haqqında söz açdığımız mövzunun dekorativ-şərti ifadəsi baxımından diqqət çəkir.

Heykəltəraşlıq sahəsində ilk nümunə elə faciənin baş verdiyi ildə Gəncə şəhərində yaradılıb. Onun müəllifi tanınmış tişə ustası Səid Rüstəmdir. Üçhissəli heykəltəraşlıq-memarlıq kompleksində süjetli relyef və yazıların sintezi ilə baş vermiş qanlı hadisənin ittihamedicili obrazlı-şərti həlli tapılmışdır. Bakının Keşlə qəsəbəsində şəhidlərin xatirəsinə ucaldılan abidədə də (müəllifi İbrahim Həsənov) xalqımıza xas mübarizlik ruhu qabarıq və yaddaqlan monumental biçimdə öz həllini tapmışdır.

Faciədə həlak olanların xatirəsinə ucaldılmış ümumiləşdirilmiş abidə isə paytaxtın “20 Yanvar” meydanında yerləşir. Bu çoxfıqurlu tunc kompozisiyanın müəllifləri Azad Əliyev və Cavanşir Dadaşovdur.

Əməkdar rəssam Arif Qaziyevin “Fəryad” və “Şəhid anası”, xalq rəssamı Fuad Salayevin “Qıl körpüsü”, Məmməd Rəşidovun “Daşın göz yaşları” və s. heykəltəraşlıq nümunələrində də faciəyə tutulan plastik güzgü cəlbedici və yaddaqlandır.

Azərbaycan təsviri sənətinin müasir mərhələsinin inkişafına öz yaradıcılıqları ilə xidmət edən sənətkarlarımızın müxtəlif nəsillərinin üzərinə əlavə yaradıcı və mənəvi bir yük düşüb. Bu da onların yaşadıkları zamanın, tuş gəldikləri hadisələrin bədii salnaməsini yaratmaqla, onu bədii-tarixi sənədə çevirib gələcək nəsillərə ötürməkdir. Uzun əsrlər boyu yaşanların qarşılığında demək olar ki, bu gün müasirimiz olan sənətkarların yaratdıqları “Türklər tarix yazmayıb, tarix yaradıblar” deyiminə yeni baxışın nəticəsidir. Belə ki, onların rəngdə, cizgildə və tuncda əbədiləşdirdikləri 20 Yanvar faciəsi motivləri nə qədər təzadlı olsalar da, xalqımızın torpaq uğrunda mübarizliyini və əzmkarlığını nümayiş etdirən, gələcək nəsillərimizin əlində düşməne qarşı amansız silaha çevrilən sənət əsərləridir...

20 YANVAR FACİƏSİ RƏNGLƏRİN İŞIĞINDA

Eyzam Şixəliyev. Faciə.

Kamil Nəcəfzadə. Faciənin baskıkarı.

Rasim Babayev. Kabus.

iradəsini mitinqlərdən başlayıb 1990-cı ilin yanvardakı qanlı hadisələrdə ifadə edən, daha sonra torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxan xalqımızın mübarizəsinə - Qarabağ probleminə sənətkarlarımızın bədii münasibəti heç şübhəsiz ilk növbədə onların yaşadıkları dövrün ayırması olmaq istəyindən irəli gəlmişdir.

Əslində ermənilərin torpaq iddiasından qaynaqlanan və “Dənizdən-dənizə” kimi sərsəm planın tərkib hissəsi olan Qarabağ mövzusunun bədii görkəm almasının tarixi hələ XX əsrin əvvəllərindən başlanır. O vaxt İrəvan xanlığındakı dedə-baba torpaqlarından didərgin salınmış soydaşlarımızın Naxçıvana pənah aparmalarına görkəmli fırça ustası Bəhruz bəy Kəngərli (1892-1922) şahidlik etmişdi. Qaçqınlara imkanı çərçivəsində maddi qayğı göstərən gənc rəssam baş verənlərin tarixi-bədii sənədə çevrilməsi istiqamətində əvəzsiz bir iş görmüş, ağır vəziyyətdə olmuş insanların taleyinə həsr olunmuş “Qaçqınlar” adlı rəsmlər silsiləsi yaratmışdı.

Qanlı-qadalı faciələrimizə B.Kəngərli tərəfindən XX əsrin əvvəllərində tutulan “bədii güzgü”nin davamı elə həmin əsrin sonlarında oldu. Qorbaçovun “yenidənqurma” ideyasının iflasa uğradığı günləri “20 Yanvar” kimi ağır faciə ilə yaşayan Azərbaycan xalqının tuş gəldiyi təzadlı yaşantılar elə o vaxtlar rəssam və

Vəqif Ucatay. Şərəfli insanlar.

Qurbanov, Rəhman Şixəliyev və Əsgər Məmmədovun, təhsil sonrası taleyini Belarus Respublikası ilə bağlayan Kamil Kamalın, Almaniyada çalışan Əşrəf Heybətovun və Türkiyədə çalışan çoxsaylı azərbaycanlı rəssamların da son illər yaradıcılığında davamlı yer tutmaqdadır.

Arif Qaziyev. Şəhid anası

bədii həllini tapmışdır. Dinc əhaliyə yönəldilmiş yağı süngüləri altında qalaqlanan çoxsaylı şəhid cəsədləri yaşanan gecenin dəhşətlərini bütün reallığı ilə əks etdirir.

İstedadlı rəngkar İlham Ənvəroğlunun “Xeyir və Şər” əsərində isə qanlı gecəyə bədii-fəlsəfi tutum verilməklə, həm də kompozisiyanın

Təsisçi:
Sona
VƏLİYEVA

Baş redaktor:
İlham
QULİYEV

Ünvan: Bakı ş.
Mətbuat prospekti,
529-cu məhəllə,
25-ci bina
Telefon: 510-61-92,
“432-88-45,
Faks: 510-61-93
E-mail: kaspqazeti@gmail.com

Qəzet Mətbuat və
İnformasiya
Nazirliyində
qeydiyyatdan keçib.
Lisensiya №022264,
Qeydiyyat №V 64

Qəzet redaksiyanın
kompyuter mərkəzində
yığılıb, səhifələnib.
Bazar və bazar
ertəsindən
başqa hər gün çıxır.

Tiraj: 5000

Müəlliflərin mövqeyi ilə
redaksiyanın mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər